

SEMNIFICAȚIA ȘI ACTUALITATEA CONCEPTULUI DE *TACT PEDAGOGIC*

Ana ARȘER, Irina GAMURARI

Catedra Limba Franceză

Comme la relation professeur-étudiant se révèle être très importante dans l'enseignement, il est impossible pour un vrai pédagogue de se dispenser du **tact pédagogique**, notion transparente et discutée à la fois. Il n'existe pas de „recette” parfaite conduisant à une souplesse pédagogique sans défaut; en même temps un travail assidu, la pratique, l'auto-évaluation continus, outre la vocation, permettraient d'offrir à tout professeur la possibilité de réagir promptement dans n'importe quelle situation pédagogique.

Se vorbește foarte mult astăzi despre metode, strategii din ce în ce mai moderne și mai atrăgătoare, care par să facă procesul de instruire tot mai eficient și mai progresiv. O mare parte dintre ele rămân totuși să accentueze interacțiunea pedagog-student, ceea ce dovedește că profesorul este în continuare de neînlocuit în procesul didactic, chiar dacă trăim într-o eră a calculatoarelor...

Tendințele actuale, bazate pe lucrările cercetătorilor și mai ales pe experiența de zi cu zi, pun în valoare influența deosebită pe care o are comportamentul, calitatea relațiilor dintre oameni – în orice domeniu de activitate – asupra rezultatelor respectivei activități. Acele relații dintre factorii participanți care se bazează pe bunăvoință, pe respect reciproc și întrajutorare se vor reflecta pozitiv în întreaga structură psihică a acestora, precum și în rezultatele muncii lor. De regulă, toate aceste aspecte sunt incluse în noțiunea de „tact”. Dimpotrivă, o atitudine care generează conflicte, încordare, frustrări, malițiozitate, rea-voință, ostilitate, intrigă, provocând stări astenice, teamă, sentimentul in justiției și altele de acest fel, se poate defini ca un „comportament lipsit de tact”. O astfel de abordare îl pune pe individ în imposibilitatea de a se concentra deplin asupra muncii sale, distrăgându-l de la activitate, slăbindu-i capacitatea și influențându-i negativ sănătatea și psihicul. În vederea obținerii unor rezultate calitativ superioare, se întreprind numeroase cercetări pentru a se constata, în ansamblu, care sunt trăsăturile, respectiv formele de comportament ce influențează pozitiv sau negativ relațiile dintre oameni. În același timp, au loc cercetări speciale, orientate spre investigarea influenței diferitelor trăsături umane, a modalităților de comportament, în cadrul unei grupări sociale (de exemplu, între membrii familiei, elevi, studenți etc.) sau în cadrul anumitor colective de muncă (de pildă, studierea raporturilor de muncă existente între un maestru și subalternii lui).

Constatarea generală amintită mai sus cu privire la influența raporturilor sociale asupra calității activității umane se referă, în mare măsură, și la relația de interacțiune între profesor și student. Este de dorit ca aceasta să posede o formă non-conflictuală. În învățământ, pentru desemnarea acestei forme, în sensul influenței profesor-student, se folosește termenul de **tact pedagogic**, iar pentru opusul lui se utilizează termenul de comportament lipsit de tact pedagogic. Acești doi termeni, în relația profesor-student, sunt condiționați de mai mulți factori, pornind de la considerentul că în învățământ există studenți și situații care, de cele mai multe ori, cer profesorului un tact pedagogic flexibil și variat. Astfel, o altă sarcină pe care profesorul este nevoit să și-o asume de multe ori este aceea de a contribui la cunoașterea acestor factori, folosind cu mai multă eficiență influența pozitivă a tactului pedagogic și moderând-o pe cea negativă.

Se consideră un cadru bun acel profesor care are o varietate mare de stiluri didactice și care știe să aleagă anumite metode și mijloace, să le combine pentru a obține niște rezultate bune. Este vorba, fără îndoială, de posedarea tactului pedagogic, pentru că anume el e cel care dă posibilitatea acestei adaptări la diferite circumstanțe în procesul didactic. Tinerii specialiști sunt într-o continuă căutare a „rețetei perfecte” în ceea ce privește tactul pedagogic, ameliorarea relației cu grupul de studenți, menținerea unei atmosfere agreabile, dar și obținerea rezultatelor maxime în urma procesului de predare. Ei și-ar dori, nu în ultimul rând, să câștige respectul și aprecierea din partea studenților.

Vestea proastă e că nu se pot formula reguli precise după care să poată fi construit tactul pedagogic, acesta bazându-se pe creativitatea cadrului didactic, care nu poate fi înlocuită cu rețete sau șabloane.

Vestea bună e că, dincolo de vocație, activitățile practice în procesul de învățare ne pot face să ajungem la un tact pedagogic înalt, dar nu fără o perfecționare în munca instructiv-educativă și doar cu o capacitate de analiză și autoevaluare. Succesul tactului pedagogic depinde de competențele celui care îl aplică deoarece

chiar și după ani de practică un cadru didactic fără o bună pregătire sau care nu a perseverat, va simți mereu nevoia de rețete.

Literatura de specialitate, manualele de pedagogie¹ ne oferă o mare varietate de definiții și cugetări, din care nu lipsesc noțiuni precum „acțiune educativă”, „suplețe psihică” sau „artă”. J. Locke, bunăoară, are o viziune sensibilă și profundă privind tactului pedagogic. După el marea artă a unui educator constă în cizelarea manierelor și în formarea minții; el trebuie să sădească în elevul său bunele deprinderi și principiile virtuții și ale înțelepciunii, să-i dea treptat o viziune asupra lumii și să dezvolte în el tendința de a iubi și imita tot ce este minunat și demn de laudă; și pentru atingerea acestui scop, să-l facă viguros, activ și întreprinzător. Măiestria pedagogică se întemeiază, așadar, pe o profundă înțelegere a psihologiei studentului, ținând cont de particularitățile lui individuale și pe atenția deosebită acordată educației. Șt. Bărsănescu consideră că tocmai arta de a educa e ceea ce trebuie să înțelegem prin măiestrie pedagogică. În plus, o selectare corectă a procedeelelor este văzută de I. Bontaș, precum și de Șt. Zisulescu o garanție a împlinirii obiectivului educativ propus și a obținerii unor rezultate cât mai bune la învățatură și conduită.

Să nu uităm totodată că profesorul trebuie să exercite asupra studentului o influență pozitivă. G. Chiriță ne vorbește despre câteva calități printre care autocontrolul, stăpânirea de sine, sensibilitatea, suplețea psihică, încrederea în student și în acțiunea educativă întreprinsă, discreția și rațiunea. Este vorba, prin urmare, de un mod selectiv de manifestare a profesorului în munca și în relațiile lui cu tineretul universitar. Calitățile psihologice ale educatorului definesc o anumită măiestrie pedagogică, apreciată ca o premisă, dar și ca o consecință a tactului pedagogic. Aceste calități vizează capacitatea de a folosi procedee adecvate în situații pedagogice noi, a reacționa în sens empatic la problemele conflictuale care apar în colectiv sau în raport cu un singur student, a perfecționa proiectul pedagogic, mesajul pedagogic etc.

Tactul pedagogic este de fapt o formă de exprimare a originalității cadrului didactic și o sursă generatoare de noi practici didactice. De regulă, cele mai multe cadre didactice au modalități proprii, specifice de a preda, iar când acest mod de transmitere a materiei tinde să se repete, să capete o anumită stabilitate și durabilitate, el poate constitui un stil de predare sau tactul pedagogic al activității didactice a profesorului respectiv. Comportamentele însă pot fi variate, de la cele de organizare și de impunere, până la cele de afectivitate, fapt ce diferențiază stilurile de predare ale profesorilor și permite stabilirea unei tipologii a conceptului de tact pedagogic. Dacă am încerca o diferențiere a stilurilor, ar trebui să menționăm:

- cadrele didactice care dau dovadă de multă flexibilitate, sunt receptive la ideile și experiențele noi, manifestă și încurajează independența în gândire. Acești profesori au ca bază un **tact pedagogic creativ**;

- profesorii mai rigizi, conservatori, posesori ai unui **tact pedagogic de rutină**.

În ceea ce privește relația profesorului ca individ cu grupul social de studenți am putea deosebi:

- cadrele didactice preocupate de individualizarea predării, cei care raportează conținuturile nou predate la viața și experiența proprie a studenților, **cadrele didactice atașate dezvoltării studenților**;

- profesorii severi și distanți în prezentarea materiei; în acest caz **materia este văzută ca un scop în sine**, fiind neglijată latura afectivă a procesului de predare-învățare.

Nu se poate spune că profesorii din a doua categorie nu posedă tact pedagogic, că nu sunt eficienți sau că nu sunt profesori buni. În procesul de predare dau și ei dovadă de comportamente variate, majoritatea fiind verbale, prin intermediul indicațiilor și instrucțiunilor, sugestiilor, criticilor sau sfaturilor. Unicul inconvenient ar fi că o relație profesor-student manifestată prea puțin poate defavoriza construirea unui climat psiho-social, care știrbește din optimizarea învățării, comunicarea profesor-student poate contribui la obținerea rezultatelor maxime sau dimpotrivă – din lipsa ei rezultatele pot fi slabe.

Tot tinerii profesori se întreabă adesea dacă greșesc mult atunci când își orientează atenția și explicațiile spre unii studenți, motivați și activi și îi ignoră pe alții, apatici sau sceptici. În tot cazul atitudinea emoțională față de învățare este fondul pe care se va întipări evoluția intelectuală și morală a studentului. Nici una, nici cealaltă nu ar trebui neglijate. Cu toate acestea, mulți studenți resping din start orice observație care vizează comportamentul sau reacțiile lor, de multe ori netacticoase sau chiar agresive. În acest caz contribuția unui pedagog bun ar putea fi salvatoare pentru că, după A.G. Bazanov, tactul este unul dintre cele mai importante indicii ale culturii omului, ale priceperii lui de a duce munca de educație.

Cu noțiunile de tact sau lipsă de tact pedagogic în relația profesor-student operează nu doar autorii de literatură pedagogică sau psiho-pedagogică și profesorii, dar și studenții. În înțelegerea conținutului lor

¹ Bontaș I. *Pedagogie*. – București: ALL, 1998; Ilie Sandina. *Psihologia socială, curs*. – Sibiu: Editura Academiei, 1999.

concret, aceste noțiuni au însă o accepție destul de largă, neunitară. Să nu uităm că studenții apreciază, deși nu întotdeauna recunosc, acel simț al măsurii atenției și severității, al exigenței și bunătații educatorului. Ei trebuie ajutați, iar sarcina dublă a profesorului – cea de instruire și de educare – rămâne un imperativ, în condițiile în care studenții au nevoie de sprijin și orientare la ambele capitole. Această etică a responsabilității, despre care vorbește L. Porcher² presupune încercarea de a dota studentul nu doar cu un „capital” cultural, ci și cu unul social, care va permite practicarea interculturalității cotidiene.

Studenții sunt capabili să învețe repede, să memorizeze multe lucruri, iată de ce inteligența lor nu trebuie subestimată, iar profesorul nu va ezita să le solicite aptitudinile. La lecțiile de limbi străine, bunăoară, niște exerciții prea ușoare, prin caracterul lor repetitiv, nu vor face decât să-l plictisească pe student, în loc să-l stimuleze. În plus, exemplele trebuie selectate cu atenție. E păcat să folosim modele prea puțin utile de genul *Dacă aș fi bogat, mi-aș cumpăra o mașină*. Ar fi mai indicat să alegem citate sau proverbe care să-i intereseze pe studenți, sau alt gen de enunțuri, hazlii și spirituale. Pe lângă faptul că le ajută să asimileze o structură sintactică, aceste exerciții vor furniza studenților idei utile, iar profesorul va simți că a lucrat și la capitolul educație.

Vom semnala aici că motivarea studentului este, într-o bună măsură, strâns legată de comportamentul cadrului didactic care, prin intervențiile sale îl va orienta, dar în nici un caz nu îi va impune un punct de vedere. Unul dintre principii ar fi, de exemplu să nu întrerupem niciodată un student care vorbește, chiar dacă acesta comite greșeli. Acestea vor constitui obiectul unei tratări și corectări ulterioare. Vom încuraja în așa fel o exprimare mai spontană, mai naturală și mai decontractată.

Cum corectăm greșelile? Să luăm exemplul unui student care nu reușește să pronunțe corect un sunet sau un grup de litere³. Atunci când are loc o astfel de eroare, reacția cea mai naturală a unui profesor ar fi să remarce greșeala și să propună pronunțarea corectă. Studentul se conformează corectării, încearcă de bine de rău să reproducă exemplul și-i mulțumește profesorului. Din păcate, învățarea n-a fost deloc favorizată în acest caz. Se pare că acest gen de corectare nu-l lasă pe student să-și construiască propriile lui criterii despre ceea ce este acceptabil și ce nu, căci întotdeauna profesorul este cel care reperează greșeala și propune varianta corectă. Probabil studentul nici nu înțelege cu adevărat unde ar fi problema. Aceasta nu îi permite să învețe din greșelile lui – dimpotrivă, eroarea îl face să se simtă incapabil, iar acest statut se referă la imposibilitatea de a pronunța bine, de a-și vedea greșeala, de a se autocorecta. Dacă dimpotrivă profesorul se mulțumea să menționeze mica problemă, fără a insista prea mult pe natura ei, studentul ar fi fost determinat să revină la cuvântul sau la întreaga frază pe care le-a emis. Aceasta mai înseamnă că în orice moment profesorul poate să îi ceară studentului să revină la ce a fost spus, metodă ce asigură o stare de veghe care îl va ajuta pe student să fie atent, să-și conștientizeze greșelile și să se autocorecteze.

Tactul pedagogic poate fi și o expresie a unor aptitudini sau vocații speciale pentru munca de educare. Dar el este, mai întâi de toate, un complex de însușiri care se dezvoltă ca rezultat al pregătirii și muncii sistematice. Acumularea unei bogate experiențe didactice, stăpânirea unor variate procedee și metode de predare, dar și o bună abordare psihologică, vor oferi oricărui cadru didactic posibilitatea de a reacționa prompt în orice situație pedagogică.

Bibliografie:

1. Dicționar de psihologie socială. – București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
2. Bontaș I. Pedagogie. - București: ALL, 1998.
3. Piaget J. Psihologia inteligenței. - București, 1965.
4. Régine Delamote, Frédéric François, Louis Porcher, Perspectives croisées. Langue. Ethique. Education, Publications de l'Université de Rouen, 1997.
5. Ilie Sandina. Psihologia socială, curs. - Sibiu: Editura Academiei, 1999.
6. Le Français dans le monde, N301, Nov.-Déc. 1998.
7. Le Français dans le monde, N327, Mai-Juin 2003.
8. Le Français dans le monde, N349, Janv.-Fév. 2007.

Prezentat la 18.11.2010

² Régine Delamote, Frédéric François, Louis Porcher, *Perspectives croisées. Langue. Ethique. Education*. in *Le Français dans le monde*, N301, Nov.-Déc. 1998.

³ După Jean-Pierre Bésiat, *Comment subordonner l'enseignement à l'apprentissage?*, in *Le Français dans le monde*, N349, Janv.-Fév. 2007.